

УЛОГАТА НА ВРХОВНИОТ СУД ВО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ЕДИНСТВО ВО ПРИМЕНАТА НА ЗАКОНИТЕ

Вистинска тема во право време. Не можам да се сетам кога за последен пат е расправано на оваа тема на научен собир, а и воопшто на било каков собир на професионалци. Можеби навидум немало потреба, а можеби и немало стратегија, дека оваа тема треба постојано да се афирмира и продлабочува. Како и да е, ова е уникатна можност, директно од местото на збиднувањата – Врховниот суд на Република Македонија, да се објасни и приближи улогата и работата и исклучително важното значење на највисокиот суд во државата во неговата основна и суштинска надлежност.

Поставеност на Врховниот суд на Република Македонија во уставниот и судскиот систем

Кодот на Врховниот суд е запишан во член 101 од Уставот на Република Македонија: “Врховниот суд на Република Македонија е највисок суд во Републиката и го обезбедува единството во примената на законите од страна на судовите”. Не се работи за нов уставен постулат, после осамостојувањето на Република Македонија во 1991 година, туку за определба за традиционална поставеност на овој суд. Па, така, во судскиот систем на Република Македонија уште со повелбата за устројството на редовните народни судови на Федерална Македонија, пред 69 години, Президиумот на АСНОМ го утврди постоењето на Врховниот федерален суд на Република Македонија како највисок судски орган со надлежност да донесува начелни одлуки за судската практика кои се задолжителни за народните судови. Во надлежност на овој суд се дефинира давањето задолжителни упатства за пониските судови од судската практика. Во развојот на судскиот систем на Република Македонија и од прегледот на функциите и надлежноста на Врховниот суд, може да се констатира дека Врховниот суд главно е носител на две функции. Прво, тој секогаш бил и останува највисок суд во државата, а второ перманентно е одговорен за унапредувањето на судската практика, односно обезбедување на единство во примената на законите од страна на судовите.

Во судскиот систем на Република Македонија инаугуриран со Уставот од 1991 година, Врховниот суд на Република Македонија продолжува да ги врши двете основни функции - прво, највисок суд во државата, а второ обезбедување на единство во примената на законите од страна на судовите. Оваа положба и улога на Врховниот суд има основа особено во трите темелни вредности на уставниот поредок важни за функционирање на системот на власта:

1. унапредување и заштита на основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати во меѓународното право и утврдени со Уставот,

2. начелото на владеење на правото и

3. начелото на поделба на власта на законодавна, извршна и судска.

Од овие основни постулати на уставниот и судскиот систем на Република Македонија се определува и функцијата и позицијата на Врховниот суд.

Механизми со кои се обезбедува законската надлежност на Врховниот суд на Република Македонија

Својата функција да обезбедува единство во примената на законите од страна на судовите, Врховниот суд ја остварува со донесување, односно со утврдување на начелни ставови, начелни правни мислења по одделни правни прашања кои се задолжителни за советите на Врховниот суд на Република Македонија, а имаат влијание врз пониските судови во унапредувањето на судската практика за усогласена примена на законите од сите судови. Со начелните правни мислења донесени на Општата седница на Врховниот суд на Република Македонија се дава посебен придонес во решавањето на крупните правни прашања и насочување на работата на судовите.

Ќе се сложиме дека најчесто законските норми по својата суштина може да бидат нејасни, двосмислени и со повеќе значења. Законите и да се најсовршени, сепак се статични и ограничени, а бескрајно богатиот живот на човекот и неговите односи во општеството се менуваат, развиваат и обликуваат независно од нив. Толкувањето на правото е сложено прашање зошто секој конкретен случај, правен однос или интерес е нешто посебно, богато со нијанси, испреплетено со една или друга околност, па е потребно творечко ангажирање за правилна примена на законската норма во однос на таа конкретност.

Затоа мора да постои хиерархија во примената на правото, со тоа што според прецедентното право во слични предмети не му се дозволува на судијата да отстапува од претходното толкување, односно толкувањето на повисокиот суд (case law), а во континенталното право “хиерархијата” се обезбедува (иако de jure не постои, но de facto постои), со авторитетот на повисокиот суд преку убедливата аргументација и причините на донесените одлуки и начелните правни ставови од страна на судиите на Врховниот суд на Република Македонија, како и грижата од страна на судиите да се придржуваат на ставот на повисокиот суд, бидејќи во спротивно нивните пресуди ќе се укинат.

Со начелните правни ставови, начелните правни мислења на Општата седница на Врховниот суд на Република Македонија се дава тежиште и се разработува не само законската одредба, туку принципот и вредностите што таа одредба ги заштитува, кои не значат менување на законот, туку само развивање на неговиот *ratio legis* во однос на примената на законот, во интерес на човековите права, еднаквоста на граѓаните пред законот и правната сигурност.

Врховниот суд на Република Македонија во својот Деловник за работа ги уредува прашањата околу предлагањето, постапката за утврдување на начелен став или начелно правно мислење, изработката и примената на истите. Расправање и прифаќање на начелните ставови или начелните правни мислења можат да предложат одделите на судот во чие правно подрачје спаѓа третираното прашање на кое се однесува начелниот став или начелното правно мислење (граѓански, казнен и оддел за судење во разумен рок). Предлогот ќе се даде за расправање на Општа седница ако во одделот на судот од кој се предлага е прифатен со мнозинство на гласови на судиите од тој

оддел. Начелните ставови и начелните правни мислења се објавуваат на веб страницата на Врховниот суд на Република Македонија и се достапни за секого. Тие се задолжителни за сите совети на Врховниот суд на Република Македонија. Преку начелните ставови и начелните правни мислења, на Општа седница се обезбедува единство во примената на законите во хоризонтала, бидејќи тие по сила на закон (член 37 став 2 од Законот за судовите) се задолжителни за сите совети на Врховниот суд на Република Македонија.

Воедначувањето на судската практика се врши и преку правни мислења и заклучоци на седниците на одделите на Врховниот суд кои се свикуваат на предлог на Претседателот на одделот по своја иницијатива, по барање на судиите во одделот или на Претседателот на судот. Правното мислење се усвојува со двотретинско мнозинство на судиите на одделот.

Кога по правното мислење не ќе се постигне потребниот број на гласови на седницата на одделот или кога ќе се дојде до различни ставови на два оддела, правното мислење се изнесува на Општа седница. На ист начин се постапува и во случаевите ако советот кој со својата одлука отстапил од правното мислење, по укажувањето од Претседателот на одделот, при повторното одлучување не постапил во согласност со правното мислење на одделот. Во тој случај, Претседателот на одделот има право да ја запре одлуката додека не се изнесе прашањето на Општа седница.

Обврската за обезбедување на единство во примената на законите и воедначувањето на судската практика, ја има секој совет на Врховниот суд на Република Македонија. Кога советот ќе оцени дека по правното прашање за кое решавал треба да се донесе правно мислење заради обезбедување единство во примената на законот, го известува за тоа Претседателот на одделот и ја прекинува работата по предметот, се додека тоа прашање не биде расправано на седница на одделот. Ако на седницата на одделот не се постигне согласност за единство во примената на законот, предлогот за донесување правно мислење се доставува до Претседателот на судот, а тој предлогот го става на разгледување и расправање на Општата седница.

При донесување на одлука, советот оценува дали прифатеното правно сфаќање треба да биде запишано во евиденцијата на судската практика и да биде регистрирано во документацијата. Советот утврдува сентенца од прифатеното правно сфаќање врз основа на нацрт од судијата известител.

Утврдените правни мислења и заклучоци од Одделот и утврдените сентенци од советите се објавуваат на веб страницата на Врховниот суд.

Иако во Деловникот на Врховниот суд на Република Македонија не е регулирано дека иницијатива за расправање и прифаќање на начелни ставови или начелни правни мислења, како и правни мислења и заклучоци може да поднесе друг освен судија на Врховниот суд или оддел на судот, сепак во праксата на Врховниот суд, зачестено се поднесуваат иницијативи од физички и правни лица, институции, судии и судови по однос на претходно наведеното прашање. Иницијативите прво се разгледуваат во одделот на Врховниот суд во чија надлежност е правната проблематика, односно прашање, а потоа доколку се исполнети условите за разгледување на истите, тогаш зависно од правното

прашање се донесуваат правни мислења или заклучоци на одделите или пак начелни ставови или начелни правни мислења на Општата седница на Врховниот суд.

Во Врховниот суд на Република Македонија формиран е посебен оддел за следење на судската практика, чија основна цел е воедначување и следење на судската практика во Република Македонија заради остварување на единство во примената на законите и обезбедување на рамноправност на граѓаните и нивната еднаквост пред законот. Со формирањето на овој посебен оддел, се имплементира уште еден “филтер” за проверка на воедначеност на судската практика.

Врховниот суд на Република Македонија издава и Збирка на референтни судски одлуки кои влијаат на обезбедувањето на единство во примената на законите и воедначување на судската пракса. Во овој момент течат завршните подготовки на Збирка на судски одлуки за периодот 2005-2014 година.

Единството во примена на законите и воедначувањето на судската пракса, во вертикала, од Врховниот суд на Република Македонија кон пониските судови, се обезбедува согласно одредбите од процесните закони (во граѓанските и кривичните предмети) и согласно одредбите од Законот за судовите во постапките за повреда на правото на судење во разумен рок. Имено, децидна е одредбата во Законот за парнична постапка од член 386, дека судот на кого предметот му е вратен на повторно судење е врзан за тој предмет со правното сфаќање врз основа на кое се заснова решението на ревизискиот суд со кое е укината побиваната второстепена пресуда, односно со која се укинати второстепената и првостепената пресуда. Во Законот за кривична постапка во член 410 е исто така децидно наведено дека судот е должен да ги изведе сите процесни дејствија и да ги расправи прашањата на кои им укажал Врховниот суд на Република Македонија во својата одлука. Во постапките за повреда на правото за судење во разумен рок, ако Врховниот суд согласно член 36 од Законот за судови утврди повреда на правото за судење во разумен рок, со решението ќе определи рок во којшто судот пред кого постапката е во тек, мора да одлучи за правото, обврската или кривичната одговорност на подносителот на барањето.

Со оглед да во праксата сите предмети не го поминуваат тестот пред Врховниот суд на Република Македонија, поради законските ограничувања на основите врз основа на кои може да се поднесе ревизија, со Законот за парничната постапка од 2005, со одредбата од членот 372 став 4 се дозволи ревизија по исклучок и против второстепена пресуда против која не може да се изјави ревизија според ставот 2 од овој член (кога вредноста на предметот на спорот е помала од вредносниот лимит за дозволеност на ревизија), ако второстепениот суд во изреката на пресудата што ја донел, тоа го дозволил. Второстепениот суд може да дозволи ревизија со конкретизирање на опфатот на правното прашање кое би се покренало пред Врховниот суд на Република Македонија ако оцени дека одлуката на спорот зависи од решавање на некое материјално-правно или процесно-правно прашање важно за обезбедување на единство во примена на законот и воедначување на судската практика. Во образложението на пресудата, второстепениот суд е должен да наведе заради

кое правно прашање ја дозволил ревизијата и да ги наведе одлуките кои укажуваат на невоедначена примена на законот, како и да ги образложи причините поради кои смета дека ова е важно заради обезбедување на единство во примена на законот и воедначување на судската практика.

На почетокот на примената на оваа одредба кај одредени апелациони судови се јави проблем во врска со толкувањето на одредбата. Се донесуваа посебни решенија со кои се усвојуваше или одбиваше предлогот на странката за дозволување на ревизија по исклучок. По укажување на Врховниот суд овој проблем беше надминат и апелационите судови по службена должност, доколку беа исполнети законските услови, со одлуката со која одлучуваа по жалба, дозволуваа ревизија по исклучок.

Со ова се потврдува повторно дека Врховниот суд на Република Македонија во обезбедувањето на единство во примената на законите истите не ги менува, туку ги доразвива совесно и одговорно.

Она што претставува пречка за исполнување на основната надлежност на Врховниот суд, а имено воедначување на судската пракса и единство во примената на законите, се одредбите од процесните закони (член 377 од ЗПП и член 413 од ЗКП). Според одредбата од член 377 став 1 од ЗПП, во ревизијата, странката треба точно да ги наведе и образложи причините поради кои е изјавена, а согласно пак став 3, ревизискиот суд ја испитува побиваната пресуда само во оној дел во кој таа се побива со ревизијата, и во границите на причините кои се точно наведени во ревизијата. Согласно пак член 413 од ЗКП, барањето за вонредно преиспитување на правосилна пресуда може да се поднесе од точно определени причини наведени во став 1, 2 и 3 од овој член, а имено Врховниот суд ги испитува одлуките на пониските судови само во рамките на законски предвидените причини. Како заеднички заклучок произлегува дека ниту во граѓанската, ниту во казнената постапка Врховниот суд не може по службена должност (*ex officio*), да го испитува недостатокот на одлуките на пониските судови, па дури ни во делот на отстапување на судската пракса. На овој начин, во јавноста се создава погрешна перцепција дека судот не води грижа за единствена примена на законите и усогласување на судската практика и донесува различни одлуки, што е неоправдано и во краен случај не остава можност за било какво објаснување кое некогаш граѓаните навистина го заслужуваат. Во овој контекст сензитивно е прашањето за квалитетот на поднесените вонреден правен лек до Врховниот суд (ревизија, вонредно преиспитување на правосилна пресуда), па треба сериозно да се размисли дали пред највисокиот суд може да застапува полномошник, адвокат со почетно или недоволно искуство. Но, како и да е, понекогаш вонредните правни средства ги иницираат и самите странки кои не се доволно правно образовани, а нивното лично застапување не може да им се ускрати, што исто така заслужува внимание околу правно регулирање на ваквите ситуации.

Нови аспекти на воедначување на судската пракса и единство во примена на законот

Целите и функциите на судската власт се непристрасно применување на правото независно од положбата и својството на странката, заштита,

почитување и унапредување на човековите права и основни слободи, обезбедување еднаквост, рамноправност, недискриминација по било кој основ и обезбедување правна сигурност врз основа на владеењето на правото.

Ваквиот начин на дефинирање на целите и функциите на судската власт се во непосредна корелација со Конвенцијата за заштита на човековите права и претставува нејзина имплементација во националното законодавство.

Директната имплементација на Конвенцијата е предвидена во повеќе законски одредби. Така, од член 36 од Законот за судови произлегува дека Конвенцијата како и правилата и принципите утврдени со истата директно се применуваат во постапките пред судовите во Република Македонија, а согласно цитираната одредба оваа примена е во постапката за правото на судење во разумен рок која се спроведува пред Врховниот суд на Република Македонија. Исто така, и во одредбата од член 400 став 3 од ЗПП е предвидено дека во повторувањето на постапката, дозволено врз основа на одлука на Европскиот суд за човекови права со која е утврдена повреда на некое од човековите права или основните слободи, судовите се должни да ги почитуваат правните ставови изразени во конечната пресуда на Европскиот суд за човекови права со која е утврдена повредата. Генерална определба во член 18 став 5 од Законот за судовите е дека судот во конкретните случаи непосредно ги применува конечните и извршни одлуки на Европскиот суд за човекови права.

Во контекст на претходно наведеното, следствен е заклучокот дека во нашиот правен систем кој се заснива на континенталното право се етаблираше можноста за примена на правилата на прецедентното право (*case law*). Повеќе од очигледно е дека се работи за навидум контрадикторна поставеност која токму поради тоа се уште не наоѓа поширока примена, но ако се повикаме на уставната определба дека судовите судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните ратификувани конвенции, тогаш нема ништо контрадикторно и контраверзно во ваквиот “мешан” систем. Напротив, од понатамошното излагање се потврдува оправданоста на определбата за директна примена на Конвенцијата и праксата на Судот во Стразбур.

И покрај тоа што нашиот правен систем обезбедува механизам за отстранување на неконзистентност меѓу судските одлуки, постулиран во членот 101 од Уставот на Република Македонија каде е одредено дека Врховниот суд на Република Македонија е највисок суд во Републиката и го обезбедува единството на примената на законите од страна на судовите, а детализирано со одредбата од членот 37 став 1 алинеја 1 од Законот за судовите, според која Врховниот суд на Република Македонија на Општа седница утврдува начелни ставови и начелни правни мислења по прашања од значење за обезбедување на единство во примената на законите од страна на судовите по сопствена иницијатива или по иницијатива на седниците на судиите или судските оддели, сепак не секогаш доаѓа до можност да се примени овој механизам.

Преведено во праксата, овој механизам за отстранување на неконзистентноста меѓу судските одлуки има специфичен начин на активирање, а тоа е засегнатата странка да поднесе барање за повторување

на постапката (член 400 од ЗПП и член 392 од ЗКП), во случаите кога со одлуката на Европскиот суд за човекови права е утврдена повреда на некое човеково право или основна слобода. Доколку засегнатата странка не поднесе барање за повторување на постапката, засега не е можно по службена должност (*ex officio*) да се активира нова постапка во која би имало можност да се корегираат направените повреди на човековите права во конкретната судска постапка. Во овој контекст треба да се напомене дека минорен е процентот на случаи во кои се бара повторување на постапката кога со одлука на Европскиот суд за човекови права е утврдена повреда на некое човеково право или на основните слободи предвидени во Европската конвенција за заштита на основните човекови права и слободи и во Дополнителните протоколи на Конвенцијата.

Поврзано со сето претходно наведено, во понатамошното излагање ќе ги анализирам референтните одлуки на Судот во Стразбур (во граѓанска и кривична област), кои имплицираа нов начин на размислување, пристап и постапување на Врховниот суд на Република Македонија, се разбира во случаите каде што беше можно и соодветно да се постапува.

1. Во пресудата на Балажовски против Република Македонија бр.45117/08 од 25.04.2013 година, кој се однесува на парнична постапка за сопственост, Судот во Стразбур утврдил повреда на член 6 параграф 1 од Конвенцијата (*ibid*, параграф 45), а имено дека Врховниот суд на Република Македонија го повредил принципот на правна сигурност на начин што во истиот предмет помеѓу истите странки донел контрадикторни пресуди во однос на неговата надлежност *ratione valoris*. Судот констатирал дека со донесувањето на различна одлука за исто прашање во иста постапка Врховниот суд на Република Македонија ефективно ги укинал своите претходни донесени одлуки, без било какво повикување на нив или образложение за спротивното, на кој начин самиот станал извор на несигурност. Ова произлегува од таму што во истиот спор меѓу истите странки првично Врховниот суд постапувал по ревизија на една од странките, и ги укинал пресудите на пониските судови, а потоа кога повторно спорот – предметот дошол пред Врховниот суд, ревизијата од спротивната страна била отфрлена како недозволена, согласно вредноста на спорот. Судот во Стразбур смета дека најсоодветна форма на правична отштета би било дозволување на повторување на постапката на апликантката (доколку се изнесе такво барање), согласно член 400 од ЗПП.

За жал, апликантката до денес нема поднесено барање за повторување на постапката, а Врховниот суд на Република Македонија не може по службена должност да ја активира постапката за повторување и да ја отстрани оваа неконзистентност. Како и да е, оваа одлука е со исклучителна сериозност разгледана од страна на Врховниот суд во смисла на заклучок дека не треба да се повтори ваквата повреда, а најмалку пред Врховниот суд на Република Македонија и покрај тоа што Врховниот суд постапувал во рамките на законските одредби и надлежности, а во контекст на фактичката состојба на предметот. Отворено е размислувањето дека оваа одлука треба да иницира донесување на правно мислење на граѓанскиот оддел на Врховниот суд или начелно правно мислење на Општата седница на Врховниот суд на Република Македонија.

2. Судот во Стразбур во неговата пресуда бр.29784/07 од 18.07.2013 година, во случајот на Стоилковска против Република Македонија, констатира дека правото на правично судење мора да се толкува во светлото на преамбулата на Конвенцијата која го прогласува владеењето на правото како дел од заедничкото наследство на договорните страни. Еден од фундаменталните аспекти на владеењето на правото е принципот на правната сигурност. Спротивставените одлуки во слични случаи, одлучувани од страна на ист суд кој дополнително е и суд кој е крајна инстанца по правното прашање (апелациониот суд), може во отсуство на механизам кој обезбедува конзистентност, да го повреди тој принцип и оттука да ја намали јавната доверба во судството, која е една од основните компоненти на државата заснована на владеењето на правото.

Постоењето на спротиставени одлуки само по себе не може да се смета дека е спротивно на Конвенцијата. Оценката дали спротиставените одлуки во слични случаи го повредуваат принципот на правна сигурност според членот 6 од Конвенцијата, судот ја гради врз основа на три критериуми.

1. постоењето на длабоки и долготрајни разлики во релевантната судска практика;
2. дали националното право обезбедува механизам способен да ги отстранува судските неконзистентности и
3. дали овој механизам бил применет и доколку бил применет, кој биле неговите ефекти.

За судот во Стразбур не постои повреда на членот 6 од Конвенцијата во случај кога два суда, секој во рамките на својата надлежност, испитувајќи различни случаи, донеле различни, но сепак рационални и образложени заклучоци во врска со истото правно прашање со слична фактичка состојба. Разликите во пристапот кои може да се јават помеѓу судовите се само неизбежен исход на овој процес на толкување на правните одредби и нивно прилагодување и примена врз одредени фактички ситуации.

Меѓутоа, судот нашол дека во конкретниот случај жалителката била соочена со флангрантна неконзистентност во примената на домашното право што може да го поткопа кредибилитетот на судовите и да ја ослабне јавната доверба на судскиот систем. Во пет случаи во врска со колегите на жалителката, Апелациониот суд го применил принципот на индивидуална одговорност и заклучил дека од тужените не може да се бара да ја надоместат штетата за која не биле индивидуално одговорни. Само во случајот на жалителката, истиот суд го применил принципот на објективна одговорност без да даде разумно објаснување за оваа дивергентност, која резултирала во неоправдана рестрикција на правото на правично судење на жалителката. Судот констатирал дека националното право обезбедува механизам за отстранување на судските неконзистентности кои не можел да биде применет во конкретниот случај, со оглед на фактот дека Врховниот суд немал надлежност мериторно да постапува со случајот на жалителката. Во отсуство на механизам да ја отфрли оваа неконзистентност, судот нашол дека пресудата на апелациониот суд е спротивна на принципот на правна сигурност според членот 6 од Конвенцијата.

Како и за претходната, така и за оваа одлука од страна на апликантката не е поднесено барање за повторување на постапката, се разбира пред апелациониот суд, пред кој е направена повредата, па и во овој случај не е можно по службена должност да се активира повторувањето на постапката. Врховниот суд на Република Македонија ја разгледа и оваа одлука и заклучи дека истата ќе биде основа за посебни обуки на судиите на апелационите судови кои веќе се закажани.

3. Во пресудата Демерџиева и др. против Република Македонија бр.19315/06 од 10.06.2010 година, Судот во Стразбур утврдил повреда на член 6 став 1 од Конвенцијата, во однос на правото на апликантите на пристап до суд. Имено, Судот смета дека Врховниот суд на Република Македонија погрешил со отфрлањето како ненавремено на барањето за вонредно преиспитување на правосилна пресуда на апликантите, лишувајќи ги од правото на пристап до суд, на начин што погрешно го пресметал рокот за поднесување на вонредното правно средство. Судот смета дека најсоодветна форма на надомест каде што апликантот немал право на пристап до суд, би било, како правило, преотварање на постапката и преиспитување на случајот со сите барања на фер судење.

Ова е една од ретките пресуди на Судот во Стразбур по која апликантите бараа повторување на постапката врз основа на пресудата од Стразбур. Нивното барање е уважено, претходната одлука на Врховниот суд на Република Македонија е укината и Врховниот суд мериторно одлучил по барањата за вонредно преиспитување на правосилната пресуда, прифаќајќи ги истите како благовремени. Со оглед на тоа да ова е прв случај во кој е поднесено барање за повторување на постапката по член 392 од ЗКП, кое барање е поднесено директно до Врховниот суд, и покрај тоа што одредбата од цитираниот член, а во врска со член 394 од ЗКП предвидува дека за барањето за повторување на кривичната постапка одлучува советот (член 22 став 6) на судот што во поранешната постапка судел во прв степен, сепак Врховниот суд постапуваше по ваквото барање, бидејќи констатираната повреда согласно Конвенцијата е сторена пред Врховниот суд.

Заклучок

Несомнено е дека Врховниот суд преку вршењето на своите функции како највисок суд во државата и преку утврдувањето на правни становишта имал и има свое влијание врз развојот на правната мисла, врз унапредувањето на судската практика и врз усовршувањето на законодавството во сферата на судството. Повеќе од сигурно е дека Врховниот суд на Република Македонија треба забрзано да ја засили својата улога, особено имајќи ги предвид досегашните десетгодишни, континуирани револуционерни и суштински реформи во процесното и материјалното законодавство, претстојните двегодишни реформи зацртани во програмата на Советот за судски реформи (2014-2016 година).

Суштествено е што Врховниот суд започна со нов пристап во постапувањето по конкретните предмети и давањето на насоки за пониските

судови во кои се инкорпорирани праксата и правилата на Европскиот суд за човекови права, имајќи ги предвид и референтните одлуки на Судот против Република Македонија, особено т.н. повторувачки.